

ค้นร่องสำริด

ด้านหน้า

ด้านหลัง

Object of the Month

วัตถุจากคลังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี

เดือน มกราคม ๒๕๖๗

อ่านข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี
ชมนิทรรศการวันพุธ - วันอาทิตย์ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๕๓ ๕๓๓๐

Object of the Month วัตถุจากคลังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุพรรณบุรี

คันท่องสำริด

ด้านหน้า

ด้านหลัง

เลขทะเบียน	๓๓/๔๗/๒๕๔๕
ขนาด	เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๐.๗ เซนติเมตร
วัสดุ	สำริด
สมัย	อยุธยา
ประวัติ	พบในจังหวัดสุพรรณบุรี สำนักงานศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี มอบให้
ลักษณะ	เป็นแผ่นรูปกลมแบน ด้านที่ใช้สำหรับส่องหน้ามีขอบมน ผิวแบนเรียบ ด้านหลังยกขอบเป็นสันขึ้นมา ไกล่ขอบตกแต่งลายขีดวงกลมซ้อนกัน ๒ เส้น

ความหมายของคันท่อง

คันท่องเป็นคำเรียกเครื่องใช้เป็นแผ่นกลม ทำด้วยโลหะขัดจนเป็นเงา มักมีด้ามสำหรับถือใช้สำหรับส่องหน้าเช่นเดียวกับกระจกซึ่งในปัจจุบันทำด้วยแก้ว คำว่า กระจก เป็นคำที่รับมาจากภาษาเขมรว่า กญจก (อ่านว่า ก้อญ-จ็อก) โดยคันท่อง ประกอบด้วยคำว่า “คัน” กับ “ท่อง” “คัน” คือ ด้ามของวัสดุสำหรับถือ “ท่อง” เป็นคำเดียวกับคำว่า ส่อง

ที่มาของคันท่อง

คันท่องเป็นวัตถุสะท้อนภาพที่มนุษย์ใช้เป็นอุปกรณ์เพื่อการดูแลตัวเองและใช้ในการประกอบพิธีกรรมมาเป็นเวลาหลายพันปีแล้ว ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยหินใหม่ มีการพบวัตถุที่ทำจากหินออบซิเดียนขัดเงาขนาดเหมาะสมมือจำนวนหนึ่ง มีอายุประมาณ ๖,๐๐๐-๕,๕๐๐ ปีก่อนคริสตกาล หรือประมาณ ๗,๕๐๐-๘,๐๐๐ ปีมาแล้ว ในบริเวณแหล่งโบราณคดี Catalhöyük ในอนาโตเลียตอนกลาง ประเทศตุรกี สันนิษฐานว่าหินเหล่านี้เคยใช้เป็นคันท่องหรือกระจกเงา

หินออบซิเดียนขัดเงาสันนิษฐานว่าเป็นคั่นฉ่องหรือกระจกเงาในยุคก่อนประวัติศาสตร์ พบในบริเวณ Çatalhöyük ในอนาโตเลียตอนกลาง ประเทศตุรกี

หมายเหตุ. จาก <https://www.thearchaeologist.org/blog/the-worlds-oldest-mirrors-found-in-neolithic-atalhyk-site>

คั่นฉ่องสำริดที่พบในดินแดนต่าง ๆ

คั่นฉ่องที่ทำจากสำริด (โลหะทองแดงผสมดีบุก) พบว่ามีมาตั้งแต่อารยธรรมสุเมเรียน สมัยเมโสโปเตเมีย เมื่อประมาณ ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว จากนั้นในสมัยอียิปต์โบราณ เมื่อประมาณ ๔,๙๐๐ ปีมาแล้ว พบคั่นฉ่องสำริดมีรูปทรงเป็นแผ่นกลมแบนสันนิษฐานว่าเป็นตัวแทนของสุริยเทพ “รา” หรือ “เร” (Ra or Re) เทพเจ้าของอียิปต์ ส่วนของด้ามจับทำจากไม้ โลหะ หรืองาช้าง

คั่นฉ่องสำริดมีด้ามจับ สมัยอาณาจักรใหม่หรือสมัยจักรวรรดิราชวงศ์ที่ ๑๘ ของประเทศอียิปต์ มีอายุประมาณ ๓,๕๐๐ ปีมาแล้ว (ในประเทศไทยตรงกับยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยหินใหม่) พบอยู่ในโลงศพของสตรีชื่อ Hatnefer ปัจจุบันจัดแสดงที่ The Metropolitan Museum of Art ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยคั่นฉ่องชิ้นนี้แบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ ส่วนด้านบนเป็นแผ่นค่อนข้างกลมแบน มีเดือยที่สอดรับกับด้ามจับยึดไว้ด้วยหมุดขนาดเล็ก และส่วนด้ามจับตกแต่งด้วยรูปเทพีฮาเทอร์ (Hathor) เทพีแห่งท้องฟ้า ความรัก และความอุดมสมบูรณ์

หมายเหตุ. จาก <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/545128>

หมายเหตุ. จาก <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/256949>

ตรงกับยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยโลหะ) ขาตั้งมีลักษณะเป็นฐานวงกลม มีเท้าสิงห์ ๓ เท้ารองรับอยู่ด้านล่าง บนฐานเป็นรูปสตรีอยู่ในท่ายืน ใส่ชุดแบบ Peplos* เหนือขึ้นไปเป็นเทพเฮอร์อส เทพแห่งความรัก จำนวน ๒ ตน โดยแต่เดิมจะมีรูปสุนัขล่าเนื้อและกระต่ายอยู่รอบแผ่นคันท่อง และมีตัวสฟิงซ์หรือไซเรนเกาะอยู่ด้านบน ปัจจุบันจัดแสดง ณ The Metropolitan Museum of Art ประเทศสหรัฐอเมริกา

*Peplos เป็นชุดที่สตรีชาวกรีกสมัยอาเคอิกและเฮเลนีสติกนิยมสวมใส่ จนถึงประมาณคริสต์ศักราช ๓๐๐ (ประมาณ ๑,๗๐๐ ปีมาแล้ว) รูปแบบชุดประกอบด้วย ผ้าสี่เหลี่ยมผืนใหญ่ สวมใส่ให้ผ้าทิ้งตัวลงมา และคาดเข็มขัดไว้รอบเอว

สำหรับในประเทศอินเดียจากเอกสารโบราณกล่าวว่า คันท่องที่ทำจากทองแดงหรือสำริดถูกนำมาใช้งานเมื่อประมาณ ๒,๖๐๐ ปีมาแล้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการดูแลตัวเอง พิธีกรรมทางศาสนา และเป็นของประดับตกแต่ง คันท่องยังถูกนำมาใช้ในการแพทย์แผนโบราณของอินเดีย ซึ่งเชื่อกันว่ามีคุณสมบัติในการรักษา

ภาพสลักนางอัปสรถือคันท่อง วัด Hoysaleswara เมือง Halebidu ประเทศอินเดีย

หมายเหตุ. จาก <https://www.pinterest.com/pin/803962971005611225/>

ในประเทศจีนคั่นฉ่องสำริดมีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานและนับเป็นสิ่งของมีค่าสำหรับบุคคลชั้นสูง และมักถูกใช้เป็นของบรรณาการแก่จักรพรรดิและของกำนัลแก่บุคคล อีกทั้งยังมีความเชื่อว่าคั่นฉ่องสามารถขจัดสิ่งชั่วร้ายได้จึงมักพบคั่นฉ่องอยู่ในสุสาน คั่นฉ่องสำริดพบครั้งแรกในยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยหินใหม่ ในวัฒนธรรมซีเจีย (Qijia) อายุประมาณ ๒,๒๐๐-๑,๖๐๐ ปีก่อนคริสตกาล หรือประมาณ ๔,๒๐๐-๓,๖๐๐ ปีมาแล้ว สันนิษฐานว่าแรกเริ่มคั่นฉ่องอาจจะเข้ามายังเมืองจีนโดยการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับเอเชียกลางในวัฒนธรรม Bactria-Margiana ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยสำริด อายุประมาณ ๔,๓๐๐-๓,๗๐๐ ปีมาแล้ว

คั่นฉ่องสำริดในวัฒนธรรมซีเจีย (Qijia) อายุประมาณ ๒,๒๐๐-๑,๖๐๐ ปีก่อนคริสตกาล หรือประมาณ ๔,๒๐๐-๓,๖๐๐ ปีมาแล้วปัจจุบันจัดแสดง ณ Qijia Culture Museum ประเทศจีน

หมายเหตุ. จาก https://www.chinadaily.com.cn/culture/201508/03/content_21487003_2.htm

จากนั้นในสมัยราชวงศ์ฮั่น อายุประมาณ ๒๐๖ ปีก่อนคริสตกาล-ค.ศ. ๒๒๐ หรือ ๒,๒๒๙ ปีมาแล้ว-พ.ศ. ๗๖๓ พบว่าคั่นฉ่องส่วนใหญ่มีลักษณะกลม ต่อมาในสมัยราชวงศ์ซ่งและราชวงศ์หยวน ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๙ คั่นฉ่องสำริดมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น เช่น รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและรูปแปดเหลี่ยม คั่นฉ่องบางชิ้นมีที่จับหรือรูสำหรับแขวนอีกด้วย

จากการสำรวจซากเรือที่เกาะเบลีตุง ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นเรือสินค้าของอาหรับที่แล่นระหว่างดินแดนตะวันตกกลางไปยังเมืองจีน ได้พบคั่นฉ่องสำริด สมัยราชวงศ์ถัง อายุประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๔ จากนั้นในสมัยราชวงศ์ซ่ง ค.ศ. ๑๖๑๖-๑๙๑๑ หรือ พ.ศ. ๒๑๕๙-๒๔๕๔ คั่นฉ่องสำริดค่อย ๆ ลดความนิยมลง เนื่องจากถูกแทนที่ด้วยกระจกที่ทำจากแก้ว

คั่นฉ่องสำริด สมัยราชวงศ์ถัง พบในซากเรือที่เกาะเบลีตุง
หมายเหตุ. จาก https://www.academia.edu/3689099/Bronze_Mirrors_on_the_Belitung_Wreck

คั่นฉ่องสำริดแบบต่าง ๆ ในสมัยราชวงศ์ซ่งและหยวน
หมายเหตุ. จาก <https://www.bonhams.com/auction/27421/lot/247/four-various-bronze-mirrors-songyuan-dynasty-4/>

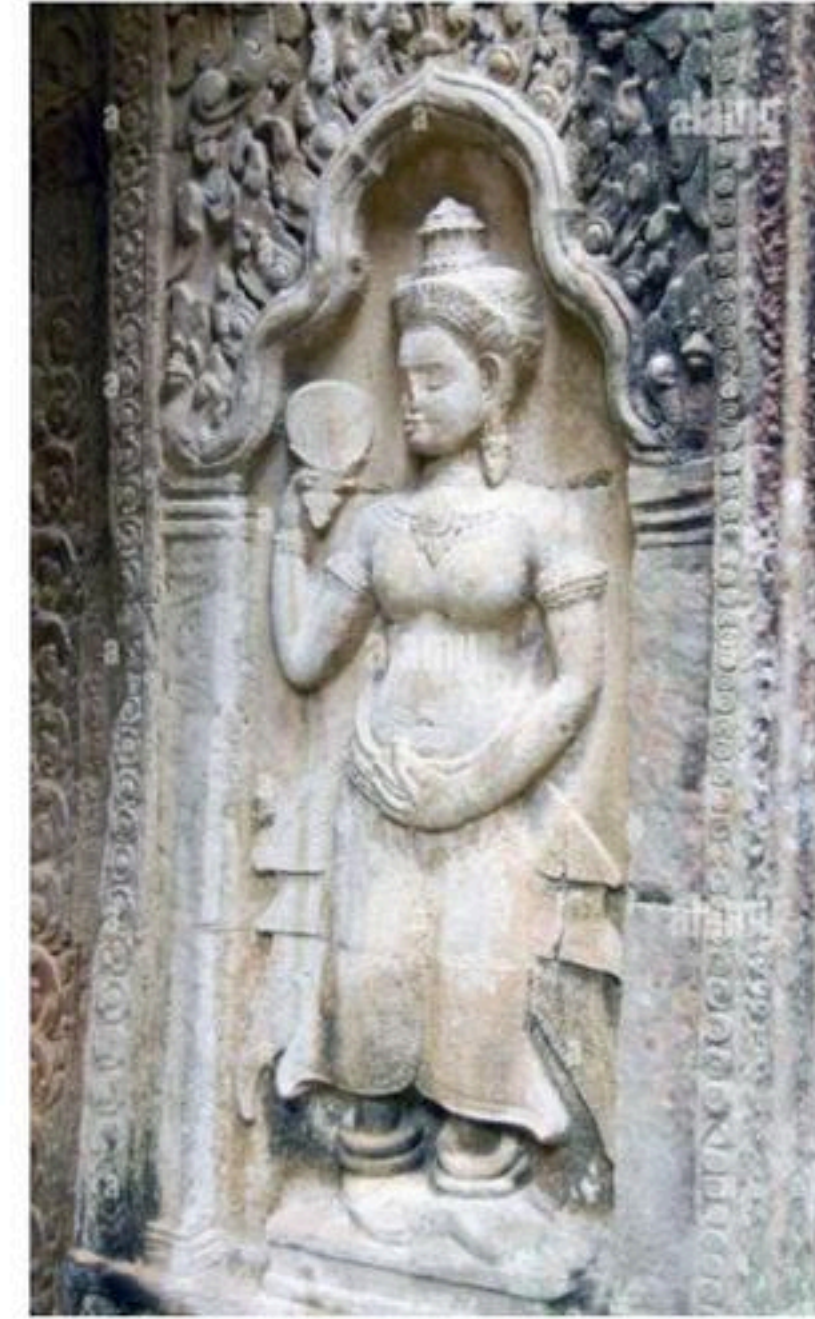
ตัวอย่างการใช้งานคั่นช่องสำริดในสมัยราชวงศ์ฮั่น เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๔-๘ จากละครจีน เรื่อง Love like the galaxy

หมายเหตุ. จาก https://www.instagram.com/p/C1jFPnKJcNm/?igsh=MTdlaWthM2tkc3J5Mw%3D%3D&img_index=4

ในประเทศกัมพูชาได้พบโบราณวัตถุที่ลักษณะคล้ายคันฉ่องสำริดอยู่ในหลุมฝังศพยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยโลหะ เมื่อประมาณ ๒,๔๐๐-๒,๑๐๐ ปีมาแล้ว ณ Village ๑๐.๘ จังหวัดกัมปงจาม และพบหลักฐานของ คันฉ่องสำริดในสมัยพระนคร ดังเช่น ภาพสลักบนเสา ณ ปราสาทพระขรรค์ เป็นรูปนางอัปสรถือคันฉ่องที่มีด้าม ศิลปะเขมรแบบบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘

โบราณวัตถุที่ลักษณะคล้ายคันฉ่องสำริดพบในหลุมฝังศพ ยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยโลหะ ประเทศกัมพูชา
หมายเหตุ. จาก https://angkordatabase.asia/lib/docs/2010_Vin_Laychour_Heng_Sophady_Seng_Sone.pdf

นางอัปสรถือคันฉ่องที่มีด้าม ณ ปราสาทพระขรรค์
ศิลปะเขมรแบบบายน พุทธศตวรรษที่ ๑๘
หมายเหตุ. จาก <https://www.alamy.com/ancient-khmer-bas-relief-carving-of-an-apsara-deity-holding-either-a-fan-or-a-looking-glass-mirror-inner-pillar-of-preah-khan-temple-angkor-siem-re-image401794678.html>

คันฉ่องสำริดที่พบในประเทศไทย

คันฉ่องสำริด ยุคก่อนประวัติศาสตร์
พบที่ถ้ำเกาะต้อ จังหวัดกระบี่
จัดแสดง ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ถลาง

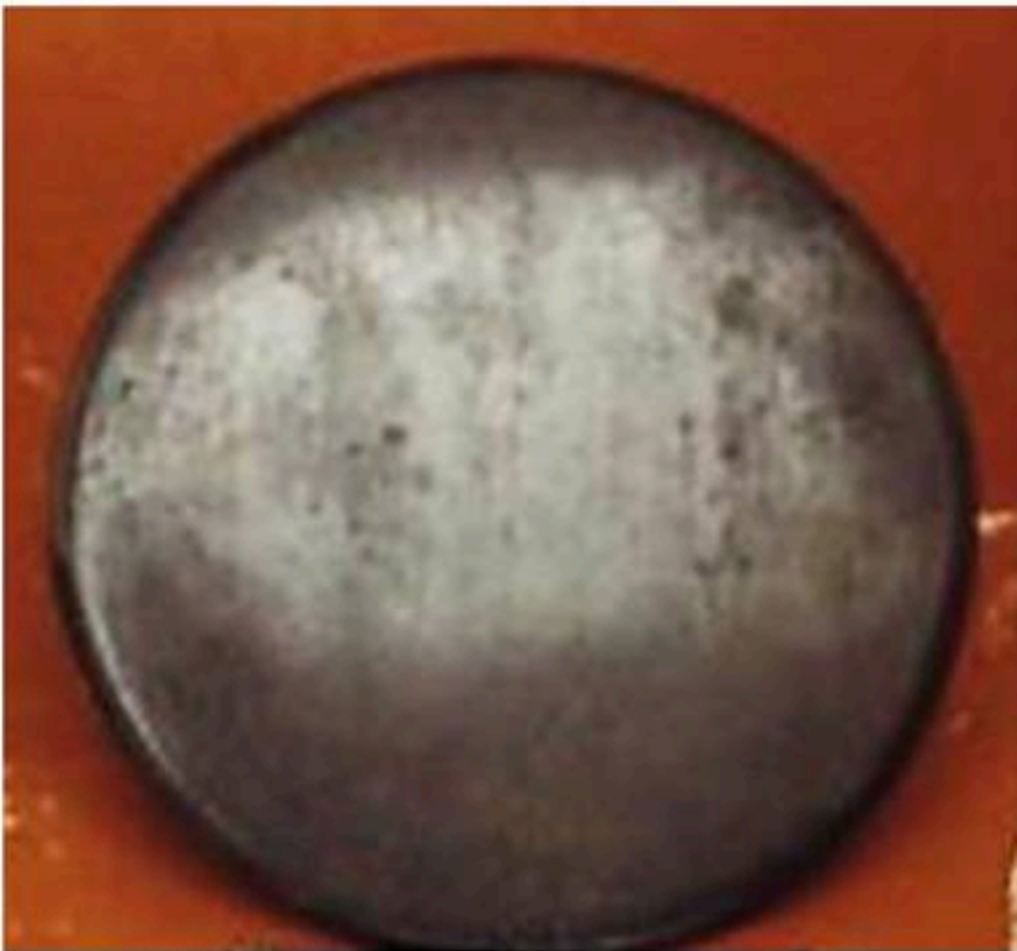
ในประเทศไทยจากการสำรวจที่ถ้ำเกาะต้อ ตำบล อ่าวนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ พบคันฉ่องสำริดมีลักษณะ เป็นแผ่นกลม มีอายุอยู่ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ปัจจุบัน จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ถลาง จากนั้นได้มีการ พบคันฉ่องสำริดอีกหลายสมัย อาทิ คันฉ่องสำริด ศิลปะลพบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ พบที่ปราสาทนางบัวตูม อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ คันฉ่องสำริด ศิลปะล้านนา พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๓ ได้จากการขุดแต่งกลุ่มโบราณสถานบ้านเวียงท่ากาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ คันฉ่องสำริด ศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ ได้จากการขุดแต่งวัดพระธาตุ อำเภอ เมือง จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

คันท่องสำริดศิลปะลพบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ พบที่ปราสาทนางบัวตูม
อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ปัจจุบันจัดแสดง ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
สุรินทร์

คันท่องสำริด ศิลปะล้านนา พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๓ ได้จากการขุดแต่งกลุ่ม
โบราณสถานบ้านเวียงท่ากาน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบัน
จัดแสดง ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่

คันท่องสำริด ศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ ได้จากการขุดแต่งวัด
พระธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ปัจจุบันจัดแสดง
ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กำแพงเพชร

นอกจากนี้ยังพบโบราณวัตถุสำคัญ คือ กรอบ
คันท่องสำริดมีจารึก ศิลปะลพบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๘ ได้
จากการขุดแต่งโบราณสถานเมืองพระรถ ดงศรีมหาโพธิ
จังหวัดปราจีนบุรี ในส่วนของจารึกเป็นอักษรขอมโบราณ
ภาษาเขมร เนื้อความกล่าวถึง พระบาทกัมรเตงอัญศรี
ชยวรมัน (พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗) ถวายคันท่องแด่พระอโรค
ยาศาลา (โรงพยาบาลที่สร้างขึ้นในสมัยของพระเจ้าชัยว
รมันที่ ๗) ในมหาศักราช ๑๑๑๕ (พุทธศักราช ๑๗๓๖)
ปัจจุบันจัดแสดง ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ปราจีนบุรี

ในปัจจุบันคำว่า“คันท่อง”ได้ใช้เรียกกระจกส่องหน้าแบบหนึ่งที่ตั้งบนโต๊ะเครื่องแป้ง เป็นกระจกที่มีขอบไม้โดยรอบ ตรงกลางขอบด้านตั้งทั้งสองข้างเจาะรูสอดไม้เป็นเดือย เชื่อมกับขอบไม้ที่ติดอยู่กับเสาทั้ง ๒ ข้าง ทำให้แผ่นกระจกเอียงไปมาเพื่อปรับระดับให้เหมาะแก่ผู้ใช้กระจกได้ โต๊ะเครื่องแป้งแบบที่ติดตั้งคันท่องมักทำเป็นโต๊ะเตี้ย มีลวดลายประดับงดงาม จัดเป็นงานศิลปกรรมอย่างหนึ่งของไทย

คันท่องไม้ ศิลปะรัตนโกสินทร์พุทธศตวรรษที่ ๒๔

จัดแสดง ณ พระตำหนักแดง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

.....

บรรณานุกรม

- มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (ม.ป.ป.). *อารยธรรมอียิปต์โบราณ*. <http://old-book.ru.ac.th/e-book/h/Hi102/hi102-1-1.pdf>.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (๒๕๕๐). *จารึกกรอบคั่นฉ่องสัมฤทธิ์*. <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/447>.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (๒๕๕๓). *คั่นฉ่อง*. บทวิทยุรายการ “รู้ รัก ภาษาไทย”. <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=คั่นฉ่อง-๒๓-ธันวาคม-๒๕๕๓>.
- . (2016). *Bactria Margiana (Oxus Civilization) and Early Central Asian Polities*. https://factsanddetails.com/central-asia/Central_Asiatic_Topics/sub8_8a/entry-4497.html.
- Andreas, R., Laychour, V., Sophady, H., Sonetra, S. (2009). *The First Golden Civilization of Cambodia: Unexpected Archaeological Discoveries*. Memot Centre for Archaeology. https://angkordatabase.asia/libs/docs/2010_Vin_Laychour_Heng_Sophady_Seng_Sone.pdf.
- Chinadaily. (2015). *International symposium explores Qijia culture in NW China*. https://www.chinadaily.com.cn/culture/2015-08/03/content_21487003_2.htm.
- Dewan, M. (2023). *From India to the World-Mirror/ Darpan/ Adarshak*. <https://www.linkedin.com/pulse/from-india-world-mirror-darpan-adarshak-dr-mohan-dewan>.
- Florek, S. *Chinese Bronze Mirrors*. Australian Museum. <https://australian.museum/learn/cultures/international-collection/chinese/chinese-bronze-mirrors/>.
- Louis, F. (2010). *Bronze Mirrors on the Belitung Wreck*. https://www.academia.edu/3689099/Bronze_Mirrors_on_the_Belitung_Wreck.
- The Metropolitan Museum of Art. (n.d.). *Bronze mirror with a support in the form of a draped woman*. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/256949>.
- The Metropolitan Museum of Art. (n.d.). *Mirror*. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/545128>.

Tikkanen, A. (n.d.). *Hathor Egyptian goddess*. Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Hathor-Egyptian-goddess>.

Unesco. (n.d.). *Did You Know? The Transmission and Exchange of Handheld Mirrors across the Silk Roads*. <https://en.unesco.org/silkroad/content/did-you-know-transmission-and-exchange-handheld-mirrors-across-silk-roads>.

Vasiloudis, D. (2022). *The World's Oldest Mirrors Found In Neolithic Çatalhöyük Site!*. <https://www.thearchaeologist.org/blog/the-worlds-oldest-mirrors-found-in-neolithic-atalhyk-site>.

<https://www.alamy.com/ancient-khmer-bas-relief-carving-of-an-apsara-deity-holding-either-a-fan-or-a-looking-glass-mirror-inner-pillar-of-preah-khan-temple-angkor-siem-re-image401794678.html>.

<https://www.bonhams.com/auction/27421/lot/247/four-various-bronze-mirrors-songyuan-dynasty-4/>.

<https://www.pinterest.com/pin/803962971005611225/>.

https://www.instagram.com/p/C1jFPnKJcNm/?igsh=MTdlaWthM2tkc3J5Mw%3D%3D&img_index=4

.....